

SOMMERLY

BARNEHAGE

PROGRESJONSTRAPP FOR SOMMERLY BARNEHAGE

«Årsplanen skal blant annet vise hvordan barnehagen arbeider med omsorg, lek, danning og læring.

Her må også progresjon tydeliggjøres»

(Rammeplan for barnehager, s. 37)

Heftets bruksområder

Sommerly barnehage har utarbeidet planen som et utgangspunkt for personalets arbeid med didaktisk *planlegging* og *evaluering* av deres og avdelingens pedagogiske arbeid (eks.):

- For aktivitet med enkeltbarn
- For smågruppe aktivitet av en liten gruppe
- For planlegging av relasjonsarbeid i team
- For team samarbeid/team kvalitet
- For plan for samarbeid med hjem

Heftet består av to deler:

- «Kjennetegn på god voksen praksis» og
- «Progresjonstrapp» .

Bakerst i heftet ligger det en «**didaktisk plan**».

Heftet skal brukes til vårt pedagogiske arbeid for å fremme trivsel, helse og en allsidig utvikling for hvert enkelt barn/ barnegruppe i barnehagen, og for å reflektere og dokumentere vår egen praksis i tråd med rammeplanens krav og intensjoner.

Gjennom å bruke heftet kan personalet få ideer/inspirasjon til sin didaktiske planlegging av pedagogiske **aktiviteter** for barna, og øke sin bevissthet over god voksen praksis i barnehagehverdagen. Refleksjoner over vårt pedagogiske arbeid gjøres både i forkant, underveis og i etterkant av det pedagogisk arbeidet.

Heftet skal være en del av vår kvalitetsvurdering, og et verktøy for å dokumentere den didaktiske planen.

Plan for «Kjennetegn på god voksen praksis» sitt formål

Kjennetegn på god praksis har som formål å kvalitetssikre barnehagens læring – og utviklingsmiljø med utgangspunkt i Rammeplanen for barnehager og ny forskning om barnehagebarns læring og utvikling. Planen skal være et verktøy for å *utvikle, endre og vurdere praksis*, og den består av flere områder som skal *sikre god omsorg og læring i barnehagen*.

Planen vil være en del av vår *kvalitetsvurdering for å sikre høy kvalitet på relasjonsarbeidet* i barnehagen. Barnehagen skal ha en plan for praksis av etisk tilnærming. Ansatte skal vurdere kvaliteten i alle våre menneskemøter, da med verktøy og metoder som kontaktbarometer og ståstedsanalyse. Refleksjon over vår yrkesetiske praksis skal være gjennomgående, både i forkant, underveis og i etterkant av alle våre menneskemøter. Refleksjon og tilrettelegging for delingskultur er viktige elementer for god praksis og at barnehagen skal ha være en lærende organisasjon.

Områdene presenteres i følgende rekkefølge:

1. Relasjon mellom den voksne og barna
2. Voksenledelse
3. Lek
4. Relasjon mellom barna
5. Språk
6. Medvirkning
7. Samarbeid barnehage – hjem

Barn har et grunnleggende behov for trygghet, forutsigbarhet og for tilknytning til personer i barnehagen. Samtidig har barn behov for utforsking og læring. Når barn føler seg trygge og ivaretatt, er utgangspunktet for utforsking og læring det beste. Måten den voksne svarer og bekrefter barna på, er avgjørende for hva barn lærer og hvordan de opplever seg selv. Sensitive, trygge voksne er viktig for at barn skal kunne utvikle seg ut fra sine forutsetninger.

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS ER:

- Den voksne er tilstedeværende - ser, forstår, bekrefter og responderer på barnas signaler, det vil si er INITIATIVOPPMERKSOM.
- Den voksne samspiller og snakker med barna.
- Den voksne lar barna ta initiativ, og undrer seg og utforsker sammen med barna.
- Den voksne bruker et kroppsspråk som samsvarer med det den sier.
- Den voksne gleder seg sammen med barna, og viser glede over barnas mestring.
- Den voksne avpasser støtte ut ifra barnas behov. Den voksne bekrefter og setter ord på barnas følelser og opplevelser.

EKSEMPLER PÅ GOD PRAKSIS ER:

- Den voksne setter grenser for barna på en autorativ, og omsorgsfull måte.
- Den voksne er der barna er.
- Den voksne er bevisst sitt asymmetriske maktforhold; voksne – barn.
- Den voksne klarer å ta barneperspektivet.
- Bruke trygghetssirkelen som et verktøy for å forstå barnets behov

RESULTAT AV GOD PRAKSIS:

- Barna opplever å bli sett og verdsatt.
- Barna opplever samhold og samarbeid.
- Barna får muligheten til å skape et godt selvilde.
- Barna tar kontakt med andre.
- Barna viser glede.
- Barna søker nærhet, trøst og støtte hos de voksne.
- Barna viser og setter ord på følelser.

Hovedmål er å sikre at alle voksne drar i samme retning i arbeidet med barna.

Det betyr ikke at alle ansatte skal bli helt like, men at alle skal handle likt overfor barna på vesentlige områder. Det er avgjørende for at alle barn skal få en god barnehagehverdag. Det krever tid, krefter og kunnskap for å få til dette. Og ikke minst aktiv systembygging med ledere i front. Det er 3 viktige verktøy som blir sentrale for å få gjennomført hovedmål:

1.Medarbeidersamtalen, som gir leder nødvendig innsikt. Tidlig, hyppig og bred innsikt i hva ansatte har som styrker og utfordringer med, er avgjørende for å ta gode nok grep, så tidlig som mulig, og dermed sikre at ting ikke går ut av kontroll.

2.Barnesamtalen, gir ansatte innsikt i barnas perspektiv; på deres trivsel, glede, vennskap og læring

3. Felles voksenledelse, det vil si praktisk og konkret arbeid for å samle alle voksne som arbeider rundt en barnegruppe, slik at de drar i samme retning i arbeid med både barn og foreldre. Dette er noe alle barnehager og ledere ønsker, men også det mest krevende arbeidet.

Trygge og tydelige voksne skal sammen strukturerer dagen og aktivitetene for og sammen med barna. De skal gi dem forutsigbarhet og oversikt, og mulighet for deltagelse og påvirkning av sitt eget liv. Kjente rutiner og tydelige rammer med voksne som er sensitive og omsorgsfulle i deres tilnærming skal gi barnet veiledning for å sikre god og trygg læring.

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS ER: - Leder setter opp og gjennomfører medarbeidersamtale med alle sine ansatte på avdeling - Leder tilrettelegger for et trygt og omsorgsfullt læringsmiljø med god tilbakemeldingskultur - Leder gjennomfører samarbeidsavtale en gang i året, og setter opp felles retning for utviklingsarbeid på egen avdeling - Leder støtter opp den enkelte ansattes behov for læring og utvikling - Leder setter opp agenda for avdelingsmøter og sikrer bred og god involvering og inkludering av alle ansatte - Leder har fokus på å løfte og ruller verdier og holdninger som er satt av personalet for vurdering og evaluering - Leder må være kreativ og vurdere hvordan verdier og holdninger i praksis kan vedlikeholdes og praktiseres synlig i hverdagen - De voksne skal støtte barns vennskap og læring for involvering og inkludering av alle barn - De voksne skal støtte barn i deres aktivitet, være åpne og nysgjerrige for tilbakemelding og respons fra barna. Responsen fra barna skal virke inn på den vider pedagogiske planleggingen - De voksne skal opplyse og involvere foreldrene i deres planer og aktiviteter, slik at de kan påvirke innhold	EKSEMPLER PÅ GOD PRAKSIS ER: - Den voksne bruker dagtavle/månedskalender/White Board med bilder/tegninger aktivt sammen med barna. - De voksne finner gode metoder som fremmer dialog og god kommunikasjon, samt sikrer bred involvering; eks. IGP, SØT og SOL modellen - De voksne er aktive og positive i sitt samspill med hverandre; hvor morgenmøter blir brukt som et utgangspunkt for å finne gode løsninger for den enkelte avdeling og hele «huset» for dagen - De voksne er aktive og deltar på personalmøter, avdelingsmøter og ledermøter - De voksne er tett på i lek og samspill med barn, for å anerkjenne, sikre involvering og mulighet for medvirkning og utvikling av ferdigheter for god livsmestring
RESULTAT AV GOD PRAKSIS: - Medarbeidersamtaler - Leder forbereder agenda for innhold på (avdelings)møte og deler den ut mine 3 dager i forveien - Personalet involvere og samtaler med hverandre om faglig innhold - Personalet gir hverandre tilbakemelding på arbeid, verdier og holdninger - Læringsmiljøet er trygt, det er i høy grad trivsel og en god delingskultur - De voksne opplever seg som betydningsfulle og viser evne til samarbeid - De voksne er løsningsorienterte - De voksne gjennomfører barnesamtaler med alle barn - Barna er kontaktsøkende til den voksne, og kommer med innspill - Barna viser interesse for lek, samspill og involvering av alle barn - Foreldre tar kontakt med de voksne for støtte, informasjon og medvirkning	

LEK ER: I barns verden er lek og læring uatskillelige. Gjennom lek utforsker barn nye ideer, prøver ut ulike roller, og bearbeider opplevelser. Samtidig gir leken barna mulighet for å øve på og lære nye ferdigheter. For å hjelpe barna å utvikle god lekekompetanse må de voksne være tilstede der barna leker, observere og veilede. De voksne har ansvaret for at alle barn i barnehagen er inkludert i leke fellesskapet.

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS ER:

- Den voksne er tilgjengelig for barna og avpasser sin støtte og involvering etter behov.
- Den voksne følger barnas ideer og forslag, og utvider leken ved å tilføye nye elementer (Terje Melaas).
- Den voksne støtter barna i å kommunisere tanker, meninger, ønsker følelser og intensjoner i leken.
- Den voksne setter i gang lek med barn som ikke kommer med i lek med andre barn.
- Den voksne gir barna felles erfaringer, og hjelper barna å omsette de felles erfaringene til lek (samlingsstunder).
- Den voksen støtter barna i å planlegge leken.
- Den voksne hjelper barna i å tolke andre barns lekesignaler.
- Den voksne hjelper barna å inkludere andre barn i leken.

RESULTAT AV GOD PRAKSIS:

- Barna leker med hverandre
- Barna forhandler om roller, regler og lekens innhold.
- Barna viser glede
- Barna er i lek over tid
- Barna prøver ut ord og ferdigheter.
- Barna bearbeider erfaringer og uttrykk
- Barna forstår lekesignaler
- Barna lærer å spørre om å være med i leken
- Barna inviterer hverandre inn i leken.

EKSEMPLER PÅ GOD PRAKSIS ER:

- Den voksne lærer barna viktige signalord i leken; som bytte, dele, låne og leke sammen (6 underpunkter fra Pål Roland om Sosial kompetanse)
- Den voksne viser barna hvordan da kan leke sammen.
- DEN VOKSNE I SOMMERLY SKAL:
 - ✓ STARTE
 - ✓ VERNE
 - ✓ VIDEREUTVIKLE LEKEN
- Den voksne viser hvordan barna kan invitere seg inn i leken og å invitere andre inn i leken Den voksne viser barna hvordan de kan ta tur i leken.
- Den voksne hjelper barn i lek med å finne passende roller til barn som vil bli med.
- Den voksne skjermer barnas lek.
- Den voksne er tilstede og støtter barna i deres kroppslige lek ute og inne.
- Den voksne er kreativ og tilrettelegger for bruk av materialer og rekvisitter som inspirerer og videreutvikler leken.
- Den voksne skal være igangsetter av lek og aktiviteter, både inne og ute

Ved å ha voksne tilstede som kan støtte og hjelpe barn inn i nye relasjoner gjennom lek og aktiviteter, både på egen avdeling og på tvers av avdelinger. Styrker relasjoner, felleskapet, vennskap, sosial kompetanse, samspill og trygghet i barna.

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS ER:

- Den voksne støtter barnas venns­kaps­relasjoner.
- Voksne som oppmuntrer barn til å komme på besøk til barn på andre avdelinger.
- Den voksne tilrettelegger for lek og samspill i mindre grupper, også på tvers av avdeling.

EKSEMPLER PÅ GOD PRAKSIS ER:

- Den voksne oppfordrer og viser barna hvordan de kan hjelpe hverandre.
- Ledelsen i barnehagen tilrettelegger for flere barnemøter på tvers av avdelingen i løpet av uken: både etter alder og interesse.
- De voksen er rollemodeller, deres praksis innenfor samarbeid og inkludering er avgjørende for at barna skal få et godt og trygt utviklings- og læringsmiljø

RESULTAT AV GOD PRAKSIS:

- Barna leker sammen på tvers av alder og avdelinger.
- Barn viser omsorg for hverandre.
- Barna inkluderer hverandre i lek og aktiviteter, både fra avdeling og barn fra de andre avdelingene.

Barn med god språklig kompetanse har gode forutsetninger for samspill med andre, deltagelse i lek, vennskap og læring. God språkutvikling fremmes gjennom aktivitetene og rutinene i barnehagehverdagen ved at voksne inviterer barna til samtaler og lytter til deres språklige uttrykk med vilje til å forstå. Dette bidrar til et miljø hvor barna har lyst og mot til å uttrykke seg.

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS ER:

- Den voksne lytter til og følger barnas innspill i samtaler, gir de tid og rom for å svare og holder samtalene i gang.
- Den voksne hjelper barna til å sette ord på følelser, inntrykk og deler erfaringer gjennom språket.
- Den voksne er bevisst språkets betydning og muligheter i alle hverdagslige rutiner.
- Den voksne har boksamtaler der de stopper opp, forklarer og repeterer sentrale begreper underveis.
- Den voksne tuller og tøyser med språk, rimer og vitser sammen med barna.

EKSEMPLER PÅ GOD PRAKSIS ER:

- Den voksne skaper felles oppmerksomhet med barnet om et objekt eller en aktivitet, og setter ord på disse.
- Den voksne har med barna i praktiske gjøremål og setter ord på det de gjør sammen.
- Den voksne lar barna komme med innspill under leseaktiviteten og stiller spørsmål til det som leses.
- Den voksne er bevisst og nysgjerrig på barnas ulike språklige uttryksformer

RESULTAT AV GOD PRAKSIS:

- Barna deltar aktivt i samtaler med turtaking med andre barn og voksne.
- Barna bruker språket til å uttrykke egne behov og følelser.
- Barna er nysgjerrige på ord, begreper og uttrykk i hverdagen og tekster.
- Barna lekeleser bøker og inviterer voksne til en lesestund.
- Barna leker med språket med vitser, rim og tøyserim.
- Barna bruker nye ord og uttrykk.

Medvirkning handler om å bli sett, forstått og tatt hensyn til som et enkelt individ. Samtidig handler det om å være en del av et fellesskap hvor man virker inn og blir påvirket, og hvor man tar hensyn og blir tatt hensyn til. Dette gjelder både i forhold til barnefellesskapet og gi relasjon mellom barn og voksen. Den voksnes virkeliggjøring av barns rett til medvirkning krever derfor stor grad av profesjonelt skjønn og etisk praksis.

KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS ER:

- Den voksne skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning som er tilpasset barnets alder, erfaring, individuelle forutsetninger og behov
- Den voksne oppmuntrer barna til å gjøre handlinger som betyr noe for andre enn dem selv
- Den voksne åpner opp for at barna kan komme med egne innspill på opplevelser av aktiviteter og samspill med andre barn og voksne
- Den voksne hjelper barna til å se andre barns signaler, og til å ta hensyn til disse
- Den voksne møter uenigheter og motstand med dialog

EKSEMPLER PÅ GOD PRAKSIS ER:

- Den voksne er nysgjerrig på hva barna ønsker å fortelle/formidle
- Den voksne møter barnas ulike meninger på en respektfull og positiv måte
- Den voksne bruker pedagogiske metoder, som PLAGG for å få med barnas innspill og meninger inn i planarbeidet
- Den voksne forklarer alltid hvorfor barnas ønsker ikke følges opp
- Den voksne setter opp Trivselsregler sammen med gruppen sin

RESULTAT AV GOD PRAKSIS:

- Barna hevder egne behov overfor andre barn og voksne
- Barna gir uttrykk for motstand og uenighet på en respektfull måte
- Barna viser hensyn til andre barns og voksnes meninger og valg
- Barna inkludere andre
- Barna viser omsorg og forståelse for andre

Et godt og tillitsfullt samarbeid mellom hjem og barnehage er viktig for det enkelte barns trivsel, utvikling og læring. Det er viktig at barnehagen har gode tilvenningsrutiner for barnet og foreldrene. Det er i denne perioden grunnlaget for trygghet, tillit og respekt legges. Barnehagens personale er den profesjonelle aktøren i samarbeidet. De må ta ansvar for å invitere foreldrene inn i et gjensidig samarbeid, hvor man også samarbeider om viktige overganger i barnets liv. Barnehagen skal ivareta foreldrenes rett til medvirkning og arbeide i nært samarbeid og forståelse med foreldrene.

• KJENNETEGN PÅ GOD VOKSEN PRAKSIS ER:

- Den voksne tar seg god tid til foreldrene under tilvenningen.
- Den voksne tar seg tid til uformell kontakt i hente/levere situasjonen.
- Den voksne respekterer og anerkjenner foreldrenes tanker og meninger om egne barn.
- Det gis nødvendig og relevant informasjon fra barnehagen til foreldre.
- Den voksne etterstreber å gir daglige tilbakemeldinger om hvordan barnets dag har vært.
- Den voksne støtter og veileder foreldre som kan ha behov for hjelp i oppdragelses spørsmål og i vanskelige situasjoner.

RESULTAT AV GOD PRAKSIS:

- Det legges til rette for foreldremøter og samtaler
- Foreldre tør ta opp evt utfordringer med personalet.
- Foreldre frem snakker barnehagen.
- Foreldre opplever at de er viktige og blir lyttet til.
- Foreldre føler seg trygge på at barna blir sett og hørt.
- Foreldre deltar på ulike naturlige fora, som foreldremøter og samtaler.

• EKSEMPLER PÅ GOD PRAKSIS ER:

- Den voksne sier «hei og ha det» til alle barn og foresatte uavhengig av hvilken avdeling de tilhører
- Den voksne snakker positivt om foresatte
- Den voksne sier noe positivt om barnet ved henting
- Den voksne går foreldrene i møte ved levering og henting, med blick og kropp
- Den voksne tar opp utfordringer knyttet til barnet med foresatte på tomannshånd
- Den voksne gir begrunnelser for hvordan utfordrende situasjoner håndteres i barnehagen, og informerer om hvordan de voksne opptrer i slike situasjoner
- Den voksne mottar informasjon fra foresatte på en lyttende, bekræftende og anerkjennende måte
- Den voksne og foresatte åpner ikke for kritiske spørsmål i åpent fora, men tar dette i all hovedsak på tomannshånd, da det er barn tilstede.
- Barnehagen bruker informasjon fra brukerundersøkelser, tilbakemeldinger fra foresatte (SU), fagartikler/FUB, som utgangspunkt for refleksjon/evaluering av praksis på personalmøter og avdelingsmøter. Punkter til utvikling og endring settes inn i planverk.

Progresjonsplanens formål

Progresjonsplanen er ment som et hjelpemiddel for planlegging av det pedagogiske arbeidet i barnehagen, sammen med årsplanen og årshjulet. Progresjonsplanen tar for seg rammeplanens fagområder. Det er våre arbeidsmåter, ikke barnas måloppnåelse som står i fokus.

Vi er pliktige til å følge rammeplanens krav til innhold i det pedagogiske arbeidet, men vi må tenke helhetlig gjennom hele barnehageløpet. Alle barn skal få erfaringer med rammeplanens ulike områder i løpet av årene i barnehagen, metodene er avhengig av alder, modning og utvikling. Hensikten med denne progresjonsplanen er derfor å få en oversikt over hva vi skal fokusere på innenfor de ulike aldersgruppene. Dette vil være med på å sikre barnas progresjon gjennom årene i barnehagen.

Progresjonsplanen er ikke statisk og endelig, og det er rom for endringer underveis som vi finner nye måter å arbeide på. Den er også tenkt slik at det vi fokuserer på de første årene, tar vi med oss og bygger videre på når barna blir eldre.

- Det skal i tillegg lages didaktiske planer innenfor periodeplanen, og individuelle opplæringsplaner/tiltaksplaner for barn med vedtak.

Se på hele progresjonstrappen innenfor det området du vil jobbe med for å på best mulige måte møte barna der de er.

Barnehagens fagområder

Fagområdene gjenspeiler områder som har interesse og egenverdi for barn i barnehagealder, og skal bidra til å fremme trivsel, allsidig utvikling og helse. Barnehagen skal se fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold. I samiske barnehager skal arbeidet med fagområdene ta utgangspunkt i samisk språk, kultur og tradisjonskunnskap.

Barnehagens verdigrunnlag og formål skal gi retning for å prege arbeid med fagområdene, og barnas rett til medvirkning skal ivaretas.

Barnas lek danner et viktig grunnlag for arbeidet med fagområdene. Barnehagen skal ta utgangspunkt i barnas engasjement og bidrag slik at arbeidet med fagområdene kan oppleves som en meningsfull og morsom del av barnas hverdag. Barnas interesse for fagområdene skal stimuleres, og barnehagen skal bidra til å etablere et lærende fellesskap som verdsetter ulike uttrykk og meninger.

Barna skal utvikle kunnskaper og ferdigheter innenfor alle fagområder gjennom undring, utforsking og skapende aktiviteter. Barnehagen skal bruke ulikt materiell og utstyr, teknologi og digitale verktøy, spill, bøker og musikk i arbeidet med fagområdene.

Fagområdene er i stor grad de samme som barn senere møter som fag i skolen.

HVA:

HVA sier rammeplanen at barna skal få kjennskap til?

Gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna:

- Uttrykker sine følelser, tanker, meninger og erfaringer på ulike måter
- Bruker språk til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter
- Videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd
- Leker, improviserer og eksperimenterer med rim, rytme, lyder og ord
- Møter et mangfold av eventyr, fortellinger, sagn og uttrykksformer
- Opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale
- Utforsker og gjør seg erfaringer med ulike skriftspråksuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver, gjennom lese- og skriveaktiviteter.

Personalet skal:

- Skape et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre
- Synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, støtte barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter og fremme mangfold i kommunikasjon, språk og andre uttrykksformer
- Invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål
- Oppmuntre barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme
- Støtte barnas lek med og utforsking av skriftspråket
- Bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer
- Inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter.

Barnehagen skal dokumentere progresjon ved bruk av:

- Kartlegging og observasjonsmateriale som; Alle med, MIO, TRAS og kontaktbarometer.
- Aktivitetsplaner med vurdering/evaluering (periodeplan)

Barnehagen skal oppbevare dokumentasjonen i ett år. Dokumentasjonen evalueres hver november/januar.

1. Kommunikasjon, språk og tekst

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: HVORFOR skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: HVORDAN skal vi nå målene?
1-3 år - Få interesse for å leke med andre, hjelp til med ulike gjøremål og ta initiativ til positiv kontakt - Vise behov for å meddele seg på eget initiativ, henvende seg verbalt og føre dialog i kortere tid (Mimikk, gester, ord, peking) Rette oppmerksomheten til en oppgave å holde den i kortere tid - Kunne finne en gjenstand, navngi hva det er og hva den kan brukes til - Vise interesse for bildebøker, og delta aktivt i rim, regler og sangleker Uttale ord med m/, n/, og p/, b/, t/, d/ som oftest forståelig - Bruke substantiv (ball, melk), verb (spise, sove) og pronomen (jeg, mitt, min) til daglig Stille spørsmål (eks, ved tonefall, ord) og bruke 2-3 ord i en setning	- Smågrupper gjennom å bruke - Bruke snakkepakken - Bruke tall og språksprell perm - Bruke ASK – eks følelseskort, temasanger med tegn - Ha samlinger med bøker, eventyr, rim, regler, sanger, konkrete og gåter - Lese bøker / lydbøker - Arbeide og leke med tilsvarende lyd og ord - Legge til rette for gode samtaler - Legge til rette for språkstimulerende aktiviteter f.eks: lydlotto, bildelotto, og kims lek - Snakke om lyder, og hvordan vi lager ulike lyder med munnen (munnmotorikk og tungeartikulasjon) - Aktiviteter med klappestavelser - Lære ord for følelser, tanker og meninger - Hermelek med barn og voksne - Sette navn på kroppsdelar
3-4 år Følge instruksjoner og regler som blir ledet av voksne, også ved hjelp av å imitere andre - Få andre barns oppmerksomhet av noe en selv er opptatt av - Formulere sine ønsker, følelser og behov og bruke språket relevant for situasjoner, og være i dialog over lengre tid Vente på tur uten å miste oppmerksomheten, sitte i ro på plassen sin og rette oppmerksomhet mot en oppgave Sortere ting i kategorier , også ved å bruke riktig preposisjoner (Eks, sett bilen bak hesten), og kunne 3-4 fargenavn - Huske rim, regler og sanger og lage rim/synge, samt vise interesse for bøker - Kunne uttale alle stavelsene i et ord, uttale k/ og g/ riktig, og bruke lydene s/, f/, v/ riktig i begynnelsen av ord - Bruke flertallsform av substantiv (bil-biler), spørreord (hvem, hva, hvor) og riktig bøyning av verb (kjøpte, har kjøpt) - Bruke setninger på inntil 4 ord i riktig rekkefølge, og med proposisjoner (på, bak, under), og bruker ordene «og» og «men» i setninger.	

1. Kommunikasjon, språk og tekst

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: <u>HVORFOR</u> skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: <u>HVORDAN</u> skal vi nå målene?
4-6 år	- Kunne fortelle en historie med en viss sammenheng - Kunne bruke språk til å fortelle om sine følelser, tanker, meninger og erfaringer - Kunne improvisere og eksperimentere med rim, rytme, lyder og ord - Kunne fortelle gåter og vitser - Kunne forstå gradbøying av adjektiv (større, mindre, kortest) - Ha et variert ordforråd, og kunne forklare hva en ting er - Kunne bruke språk til å skape relasjoner, og delta i lek over tid. - Bruke språk som redskap til å løse konflikter - Kunne gjenskape og gjenfortelle eventyr og fortellinger i lek - Holde fokus og konsentrasjon over tid - Kunne bruke overbegrep (husdyr, sommerklær) - Bruke ord for antall, form og størrelse - Stille hvordan/hvorfor spørsmål - Kunne bruke fortid/fremtid (skal skje, har skjedd) - Vite hvilken lyd (bokstav) kjente ord og navn starter med - Ha en klar og forståelig uttale - Forstå kollektive beskjeder - Delta aktivt språklig i rollelek	- Smågrupper gjennom å: - Bruke snakkepakken - Bruke tall og språksprell perm - Bruke ASK – eks følelseskort, temasanger med tegn - Ha samlinger med bøker, eventyr, rim, regler, sanger, konkrete og gåter - Lese bøker / lydbøker - Arbeide og leke med tilsvarende lyd og ord - Legge til rette for gode samtaler - Legge til rette for språkstimulerende aktiviteter f.eks: kims lek, lydlotto og rimelotto - Snakke om lyder, og hvordan vi lager ulike lyder med munnen (munnmotorikk og tungeartikulasjon) - Aktiviteter med klappestavelser - Lære ord for følelser, tanker og meninger - Sette navn på kroppsdelene - Øve skriftspråk ved å tøyseskrive og etterskrive - Arbeide med bokstaver og tilsvarende lyd - Gjøre det attraktivt å lese, skrive og tegne gjennom å ha materialer barna er interessert i.
5-6 år	- Kunne stave seg fram til korte, kjente navn og ord - Kunne skrive sitt eget navn (etterskrift) - Kunne begynnende /r/ lyd - Kunne lekelese og lekeskrive	

HVA:

HVA sier rammeplanen at barna skal få kjennskap til?

Gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal barnehagen bidra til at barna:

- Opplever trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ute, året rundt
- Blir kjent med egne behov, får kjennskap til menneskekroppen og utvikler gode vaner for hygiene og et variert kosthold
- Videreutvikler motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, koordinasjon og fysiske egenskaper
- Opplever å vurdere og mestre risikofyllt lek gjennom kroppslige utfordringer
- Blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfatning av seg selv og blir kjent med egne følelser
- Setter grenser for egen kropp og respekterer andres grenser
- Får innsikt i matens opprinnelse, produksjon av matvarer og veien fra mat til måltid

Personalet skal:

- Være aktive og tilstedeværende, støtte og utfordre barna til variert kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring
- Bidra til at barna kan tilegne seg gode vaner, holdninger og kunnskaper om kost, hygiene, aktivitet og hvile
- Gi barna tilgang til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer, sanseopplevelser og kroppslig lek ute og inne, i og utenfor barnehageområdet
- Bidra til at barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser
- Legge til rette for at måltider og matlaging bidrar til måltidsglede, deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barna
- Kjenne og praktisere nasjonale føringer for helsefremmende og forebyggende tiltak som gjelder barn

Barnehagen skal dokumentere progresjon ved bruk av:

- Kartlegging og observasjonsmateriale som; Alle med, MIO, TRAS og kontaktbarometer.
- Aktivitetsplaner med vurdering/evaluering (periodeplan)

Barnehagen skal oppbevare dokumentasjonen i ett år. Dokumentasjonen evalueres hver november/januar.

2. Kropp, bevegelse, mat og helse

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: HVORFOR skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: HVORDAN skal vi nå målene?
1- 3 år	• Vaske og tørke hendene • Viser oppmerksomhet mot syns- og hørselsinntrykk • Bruke pinsettgrep • En startende forståelse ifht blyantgrep - kunne holde eller gripe blyanten • Putter former inn i puslespill og puttekasser • Være grovmotorisk aktiv – eks, hoppe, klatre, løpe • Få til sykling på trehjulsykel • Ta av og på klesplagg uten hjelp (f.eks en genser eller en bukse) • Konstruere enkle modeller ved hjelp av duplo, og store klosser • En begynnende interesser for å gå på toalettet • At måltidet er en god opplevelse og barna begynner å ta aktiv del i smøremåltider, i tillegg til å øve på å spise selv med skje og gaffel • Være samarbeidsvillig i hverdagsaktiviteter • Gå stødig, og kan bevege seg rundt i rommet uten å støte bort i personer/gjenstander i bevegelse • Bevege seg forlengs, baklengs, sidelengs, under og over når dette demonstreres	• Gå turer i nærområdet til alle årstider • Tilrettelegge for varierte fin- og grovmotoriske aktiviteter/lek inne og ute, eks: klippe, lime, perle, tegne, male, pusle, tre perler på en snor, hinderløype, minirøris, balansere, sandkasselek • Legge til rette for gulvaktiviteter, eks, bilbane, togbane, former/puttekasser, og varierte konstruksjonsleker • Legge til rette for at barna kan ta aktiv del i måltidene, og få erfare et godt måltid og gode samtaler • Introdusere barna for ulike smaker • Voksne fremstår som gode forbilder ved å fremsnakke seg selv og andre, vise glede i aktivitet og lek og få frem gode, sunne holdninger og vaner. • Gode etablerte rutiner for do og håndvask slik at det blir en del av barnas rutiner • Snakke og lese bøker om kropp, grenser og samtykke. • Anerkjenn barna når de setter og respekterer grenser
3-4 år	• Knepe opp og igjen tilfeldige knapper på et klesplagg • Konstruere modeller ved hjelp av mindre klosser som f.eks lego • Bla en og en side i en bok • Bruke saks til å klippe tvers over et papir, klippe enkle former, og kopiere en form fra et ferdiglaget eksempel • Bruke alle grunnbevegelser- eks, rulle, krabbe, gå på tå, løpe og hoppe • Imiterer kroppsbevegelser • Legge enkle puslespill • Spise og drikke alene ved måltidet, kunne velge/ta på pålegg, og en begynnende forståelse for smøring av brødsleven • Være tørr, og sier ifra om å gå på toalettet • Ta imot en stor ball med begge hender, bruke begge hendende over hodet til å kaste tilbake og sparke en stor ball som er i ro • Delta i lekeaktiviteter med regler, andre aktiviteter og samlingsstunder	

2. Kropp, bevegelse, mat og helse

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	<u>KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL:</u> <u>HVORFOR</u> skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	<u>TILTAK:</u> <u>HVORDAN</u> skal vi nå målene?
4-6 år	• Ha et godt etablert blyantgrep • Sette grenser for egen kropp • Respektere andres grenser for sin kropp • Kunne klippe ut enkle former og figurer • Kunne ha matro, og holde samtaler med turtaking ved bordet • Kunne tegne "hodefoting" • Leke ulike «sports-leker» med ball • Vite hva skjelett og noen organer er • Vite forskjellen på noen «sunne» og «usunne» matvarer (frukt vs sjokolade) • Tørke seg selv på do ved tiss • Huske på å vaske hender etter dobesøk med en påminnelse, og forstå hvorfor vi vasker hendene • Være utholdende i grovmotoriske aktiviteter (f.eks gå tur, ake, løpe) • Være selvstendig i av- og påkledning • Konstruere ved bruk av perler, klosser, lego, magneter med mer • Kunne bevege seg i og utnytte barnehagens område uten vansker • Kunne ta på smørepålegg selv	• Gå turer i nærområdet til alle årstider • Tilrettelegge for varierte fin- og grovmotoriske aktiviteter/lek inne og ute, eks: klippe, lime, perle, tegne, male, pusle, tre perler på en snor, hinderløype, minirøris, balansere, sandkasselek • Legge til rette for gulvaktiviteter, eks, bilbane, tog bane, former/puttekasser, og varierte konstruksjonsleker • Legge til rette for at barna kan ta aktiv del i måltidene, og få erfare et godt måltid og gode samtaler • Introdusere barna for ulike smaker • Voksne fremstår som gode forbilder ved å fremsnakke seg selv og andre, vise glede i aktivitet og lek og få frem gode, sunne holdninger og vaner.
5-6 år	• Kunne hinke/balansere på en fot • Klippe etter en strek • Kunne bruke spikke-kniv • Ha tilnærmet voksent blyantgrep • Kunne mestre av- og påkledning uten voksenhjelp • Selvstendig mestre toalettbesøk (tørk og håndvask) • Delta i regelleker • Kunne spise med kniv og gaffel • Kunne dele brødkive i to	• Gode etablerte rutiner for do og håndvask slik at det blir en del av barnas rutiner. • Snakke og lese bøker om kropp, grenser og samtykke. • Anerkjennelse barna når de setter og respekterer grenser.

HVA:

HVA sier rammeplanen at barna skal få kjennskap til?

Gjennom arbeid med kunst, kultur og kreativitet skal barnehagen bidra til at barna:

- Har tilgang til ting, rom og materialer som støtter opp om deres lekende og estetiske uttrykksformer
- Tar i bruk fantasi, kreativ tenkning og skaperglede
- Bearbeider inntrykk og følelser i møte med kunst, kultur og estetikk gjennom skapende virksomhet ute og inne
- Møter et mangfold av kunstneriske og kulturelle uttrykksformer og utforsker og deltar i kunst- og kulturopplevelser sammen med andre
- Bruker ulike teknikker, materialer, verktøy og teknologi til å uttrykke seg estetisk
- Opplever glede og stolthet over egen kulturell tilhørighet

Personalet skal:

- Samtale med barna om deres og andres kunstneriske og kulturelle uttrykk
- Gi rom for, støtte og berike barnas bearbeiding av møter med kunst og kultur
- Være lydhøre, anerkjenne og imøtekomme barns egen tradisjonskultur og barnekultur
- Være lyttende og oppmerksomme på barnas ulike kulturelle uttrykk, vise respekt for deres ytringsformer og fremme lyst til å gå videre i utforsking av de estetiske områdene
- Motivere barna til å uttrykke seg gjennom musikk, dans, drama og annen skapende virksomhet, og gi dem mulighet til å utvikle varierte uttrykksformer
- Synliggjøre og skape estetiske dimensjoner i barnehagens inne- og uterom
- Gi barna anledning til å bli kjent med et mangfold av tradisjoner og kunst- og kulturuttrykk fra fortid og samtid
- Bidra til at kulturelt mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen

Barnehagen skal dokumentere progresjon ved bruk av:

- Kartlegging og observasjonsmateriale som; Alle med, MIO, TRAS og kontaktbarometer.
- Aktivitetsplaner med vurdering/evaluering (periodeplan)

Barnehagen skal oppbevare dokumentasjonen i ett år. Dokumentasjonen evalueres hver november/januar.

3. Kunst, kultur og kreativitet

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: HVORFOR skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: HVORDAN skal vi nå målene?
1- 3 år	• Få en begynnende erfaring i uttrykk for kreativitet og fantasi i ulike uttrykksformer (eks: musikk, dans, drama, maling tegning) • Lære sanger med hender og kropp som instrument • Utforske forskjellige rytmeinstrumenter • Høre tradisjonelle barnesanger og fortellinger • Få erfaring med rollelek og dramatisering • Erfare varierte konstruksjonsmaterialer ute og inne • Erfare kulturelle og estetiske opplevelser og uttrykk	• Lage teater/dankestund/sangstund • De voksne byr på seg selv og inntar roller sammen med barna • Ha materiale og rom som inviterer til kreativ utfoldelse tilgjengelig • Legge til rette for smågrupper med fokus på taktile sanser, eks: male med hender og ben, modellere, sandkasselek, vannlek, baking, kims lek, smakelek, utforskning av ulike typer materialer både ute og inne • De voksne skal spille videre på barnas interesser og initiativ • Gi rom for det spontane, og lekende. Eks: utematerialer inn, og inne-materiale ut. • Legge til rette for musikk/instrumenter og sang samlinger, hvor barna selv kan være aktive. • Gjøre scenen og gapahuken i lia attraktiv for dramalek • Legge til rette for ulike estetiske opplevelser (eks, teaterbesøk, kunstutstilling, dans og drama) • Spille på trommer, og/eller lage rytmeinstrumenter selv
3-4 år	• At Barna skal kunne delta aktivt i rollelek og dramatisering • Kunne finne ulike konstruksjonsmaterialer i uteleken • Bruke saks til å klippe tvers over et papir, og klippe enkle former • Kopiere en form fra et ferdiglaget eksempel • Gi uttrykk for kreativitet og fantasi i ulike uttrykksformer (eks; musikk, dans, drama, maling, tegning) • Kjennskap til enkle rim og regler • Lære tradisjonelle barnesanger og fortellinger	

3. Kunst, kultur og kreativitet

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: <u>HVORFOR</u> skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: <u>HVORDAN</u> skal vi nå målene?
4-6 år	• Ha en egen tolkning av eventyr og kan formidle den • Gi uttrykk for fantasi og kreativitet i rollelek • Ha skape-glede og oppleve stolthet over eget verk • Kunne skape en fortelling / fantasiverden • Føle tilknytning til, og glede over, egen kulturell tilhørighet • Ha respekt og forståelse for at det finnes flere kulturer, og kunne noe om disse • Kunne opptre for andre • Kunne navn på primærfarger • Vise interesse for bøker og fortellinger • Kunne synge sanger med bevegelser til • Kunne klappe rytme i sanger og rim • Ha tro på egne evner og ferdigheter • Kunne tegne "hodefot"	• Lage teater/dansestund/sangstund • De voksne byr på seg selv og inntar roller sammen med barna • Ha materiale og rom som inviterer til kreativ utfoldelse tilgjengelig • Legge til rette for smågrupper med fokus på taktile sanser, eks: male med hender og ben, modellere, sandkasselek, vannlek, baking, kims lek, smakelek, utforskning av ulike typer materialer både ute og inne • De voksne skal spille videre på barnas interesser og initiativ • Gi rom for det spontane, og lekende. Eks: utematerialer inn, og inne-materiale ut. • Legge til rette for musikk/instrumenter og sang samlinger, hvor barna selv kan være aktive. • Gjøre scenen og gapahuken i lia attraktiv for dramalek
5-6 år	• Kunne blande sekundærfargene til grønn, lilla og oransje • Kunne klappe rytme i kjente ord og navn	• Legge til rette for ulike estetiske opplevelser (eks, teaterbesøk, kunstutstilling, dans og drama) • Henge opp/ presentere barnas verk • Spille på trommer, og/eller lage rytmeinstrumenter selv

HVA:

HVA sier rammeplanen at barna skal få kjennskap til?

Gjennom arbeid med natur, miljø og teknologi skal barnehagen bidra til at barna:

- Opplever og utforsker naturen og naturens mangfold
- Får gode opplevelser med friluftsliv året rundt
- Opplever, utforsker og eksperimenterer med naturfenomener og fysiske lover
- Får kjennskap til naturen og bærekraftig utvikling, lærer av naturen og utvikler respekt og begynnende forståelse for hvordan de kan ta vare på naturen
- Får kunnskap om dyr og dyreliv
- Lager konstruksjoner av ulike materialer og utforsker muligheter som ligger i redskaper og teknologi
- Får kjennskap til menneskets livssyklus

Personalet skal:

- Legge til rette for mangfoldige naturopplevelser og bruke naturen som arena for lek, undring, utforsking og læring
- Gi barna tid og anledning til å stille spørsmål, reflektere og lage egne forklaringer på problemstillinger, og til å delta i samtaler om det de har erfart og opplevd
- Synliggjøre naturfenomener og reflektere sammen med barna om sammenhenger i naturen
- Utforske og eksperimentere med teknologi og naturfenomener sammen med barna

Barnehagen skal dokumentere progresjon ved bruk av:

- Kartlegging og observasjonsmateriale som; Alle med, MIO, TRAS og kontaktbarometer.
- Aktivitetsplaner med vurdering/evaluering (periodeplan)

Barnehagen skal oppbevare dokumentasjonen i ett år. Dokumentasjonen evalueres hver november/januar.

HVEM	<u>KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL:</u> <u>HVORFOR</u> skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	<u>TILTAK:</u> <u>HVORDAN</u> skal vi nå målene?
1-3 år	- Få en begynnende erfaring til hvordan de kan benytte uterommet som arena for lek og utforskning - Oppleve glede, trygghet og nysgjerrighet i naturen til alle årstider Delta på lek og opplevelsesturer	- Tilby barna varierte og nødvendige opplevelser i naturen for å skape nysgjerrighet og lærelyst i alle årstider. - Legge til rette for kreative aktiviteter og eksperimentering med naturmaterialer både inne og ute - Gi barna nyttige erfaringer med varierte redskaper for å få ulike ferdigheter. F.eks med snømåke, spade, kost, rake, m.m. - Legge til rette for aktiviteter der barn kan utforske mulighetene rundt digitale verktøy. Eks: Barn ta bilder fra sitt perspektiv. - Legge til rette for at barnets interesser og perspektiver - Gi barna nødvendig kunnskap om vekster og dyr for å kunne glede seg over naturen som skattekammer - Gi barna erfaringer med hvor maten vi spiser kommer fra
3-4 år	Erfare elementene ild, luft, vann og jord Erfare hvordan vi kan ta vare på naturen ved å plukke opp søppel, og kildesortere Erfare hvordan man kan oppleve og ta vare på naturen, dyrene og kloden Oppleve muligheter til å kunne uttrykke seg kreativt med naturmaterialer Få erfaringer med bruk av digitale verktøy Kunne noe om ulike værtyper	

HVEM	<u>KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL:</u> <u>HVORFOR</u> skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	<u>TILTAK:</u> <u>HVORDAN</u> skal vi nå målene?
4-6 år	• Kunne bruke naturen som lekearena • Vite noe om bærekraftig utvikling, forurensning og forsøpling • Vite at et frø vokser, og hva det trenger (Eks; sol, vann, jord) • Kunne navnet på vanlige planter, insekt og dyr i nærområdet • Kunne bruke digitale verktøy til å ta bilder, spille spill og lage kreative uttrykk • Kunne stille spørsmål om det de har opplevd i og med naturen • Se begge veier og lytte etter bil før de går over veien • Kunne sortere søppel i papir, matavfall og restavfall • Vite når vi må bruke solbeskyttelse	• Tilby barna varierte og nødvendige opplevelser med naturen for skape nysgjerrighet og lærelyst i alle årstider • Legge til rette for kreative aktiviteter og eksperimentering med naturmaterialer både inne og ute • Gi barna nyttige erfaringer med ulike redskaper for å få ferdigheter (snømåke, spade, kost, rake, spikkekniv, sag, hammer, spiker, planker med mer) • Legge opp til aktiviteter der barn kan bruke digitale verktøy (Ta bilder, lage filmer, søke informasjon med mer) • Gi barna nødvendig kunnskap om vekster og dyr for å kunne glede seg over naturen som skattekammer • Gi barna erfaringer med hvor maten vi spiser kommer fra • Samlinger om trafiksikkerhet • La barna delta i kryssing av vei
5-6 år	• Lage egne forklaringer på problemstillinger • Tilegne seg kunnskap om hvordan planter vokser og får næring (Eks; fotosyntese, røtter) • Kunne grunnleggende trafikkregler • Kunne velge riktig klær til været • Vite hvorfor vi må bruke solbeskyttelse • Kunne se til høyre, venstre, høyre før de krysser veien	

HVA:

HVA sier rammeplanen at barna skal få kjennskap til?

Gjennom arbeid med antall, rom og form skal barnehagen bidra til at barna:

- Oppdager og undrer seg over matematiske sammenhenger
- Utvikler forståelse for grunnleggende matematiske begreper
- Leker og eksperimenterer med tall, mengde og telling og får erfaring med ulike måter å uttrykke dette på
- Erfarer størrelser i sine omgivelser og sammenligner disse
- Bruker kroppen og sansene for å utvikle romforståelse
- Undersøker og gjenkjenner egenskaper ved former og sorterer dem på forskjellige måter
- Undersøker og får erfaring med løsning av matematiske problemer og opplever matematikkglede

Personalet skal:

- Bruke matematiske begreper reflektert og aktivt i hverdagen
- Bruke bøker, spill, musikk, digitale verktøy, naturmaterialer, leker og utstyr for å inspirere barna til matematisk tenkning
- Styrke barnas nysgjerrighet, matematikkglede og interesse for matematiske sammenhenger med utgangspunkt i barnas uttrykksformer
- Legge til rette for matematiske erfaringer gjennom å berike barnas lek og hverdag med matematiske ideer og utdypende samtaler
- Stimulere og støtte barnas evne og utholdenhet i problemløsning

Barnehagen skal dokumentere progresjon ved bruk av:

- Kartlegging og observasjonsmateriale som; Alle med, MIO, TRAS og kontaktbarometer.
- Aktivitetsplaner med vurdering/evaluering (periodeplan)

Barnehagen skal oppbevare dokumentasjonen i ett år. Dokumentasjonen evalueres hver november/januar.

5. Antall, rom og form

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: HVORFOR skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: HVORDAN skal vi nå målene?
1-3 år	• Skille begrepene stor og liten • Vite hva som er opp og ned • Hente 2 gjenstander på oppfordring • Skille mellom en og mange • Dele ut en til hver • Bruke tallord • Rydde leker på rett plass • Vite hvilke uteklær til ulike årstider • Peke på hvor kroppsdelene er plassert • Skille mellom ulike former • Se likheter i former	Voksne må legge til rette for: • Telleaktiviteter • Aktiviteter med ulike farger og former • Aktiviteter med bruk av plasseringsord som over, under, ved siden av. • At barna får delta i hverdagsaktiviteter der de kan dele ut/dekke på • Lek med ulike typer utstyr (eks hammer, dukkestell/kjøkkenlek) • Bruk av dagtavle/ASK i overgangssituasjoner • Leker der barn får økt bevissthet rundt rytme, rom og plassering og størrelsesforhold. Eks kongen befaler, rødt og grønt lys, gjemsel, minirøris, klappeleker • Aktiviteter der barna får stimulering til matematisk forståelse, kunnskap og problemløsning • At barna skal få spille spill som: bildeotto, lek med puttebokser, fargegjenkjennele, telling og puslespill. • Legge til rette for konstruksjonslek og sandkasselek. • Voksne må være bevisst i språkstimulering ved å bruke forskjellige begreper.
3-4 år	• Bruke ord som beskriver leker • Følge instruksjoner knyttet til plasseringsord • Hente 3 gjenstander på oppfordring • Vise med fingerne hvor mange år det er • En begynnende peketelling • Oppfatte antall gjenstander opp til 3 uten å måtte telle • Dele likt med en venn • Hente gjenstander som det trenger i sin aktivitet • Legge puslespill med 3 – 4 brikker slik at de danner et bilde • Gå til et bestemt sted i rommet på oppfordring • Ha kjennskap til at dagen har faste rutiner • Ordne gjenstander etter størrelse i rekke	

5. Antall, rom og form

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: HVORFOR skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: HVORDAN skal vi nå målene?
4-6 år	• Bruke ord om forholdet mellom størrelser • Vite hva som er i midten • Kunne dekke bord til fem • Kunne svare på hvor mange etter å ha telt fem ting • Peketelle til fem • Kunne telleramsen til 10 • Kunne rekkefølgen i påkledning • Vite forskjellen på det som har skjedd og det som skal skje (tidsbegrep) • Kopiere enkle figurer • Lage egne mønster (Eks; tegning, perler, blokker) • Sortere etter en egenskap (Eks; størrelse, farge, form) • Orientere seg etter enkle kart • Løse enkle regnestykker • Løse puslespill med 20 brikker • Kunne navnet på grunnleggende former (Eks; trekant, firkant, sirkel) • Kunne kjenne igjen grunnleggende former i omgivelsene • Kunne spille bildelotto og terningspill	Voksne må legge til rette for: • Telleaktiviteter • Aktiviteter med ulike farger og former • At barna får delta i hverdagsaktiviteter der de kan dele ut/dekke på • Lek med ulike typer utstyr (eks hammer, dukkestell/kjøkkenlek) • Bruk av dagtavle/ASK i overgangssituasjoner • Leker der barn får økt bevissthet rundt rytme, rom og plassering, eks kongen befaler, rødt og grønt lys, gjemsel, minirøris, klappeleker • Aktiviteter der barna får stimulering til matematisk forståelse, kunnskap og problemløsning • At barna skal få spille spill som: bildelotto, lek med puttebokser. Fargegjenkjennelse, telling. Puslespill. • Konstruksjonslek og sandkasselek • Legge til rette for og å delta aktivt i brett- og terningspill • Skattejakt med kart • Være bevisst sitt eget språk (bruke begreper som over, under, større, mindre, mellom, i midten)
5-6 år	• Løse puslespill med 40 brikker • Kunne telleramsen til 20 • Kunne tegne/bygge grunnleggende former • Kunne se/telle tall på terning og gå tilsvarende på spillbrettet	

HVA:

HVA sier rammeplanen at barna skal få kjennskap til?

Gjennom arbeid med etikk, religion og filosofi skal barnehagen bidra til at barna:

- Får kjennskap til grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, og blir kjent med religioner og livssyn som er representert i barnehagen
- Utforsker og undrer seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål
- Får kjennskap til, forstår og reflekterer over grunnleggende normer og verdier
- Får en forståelse for at det finnes mange ulike måter å forstå ting på og leve sammen på
- Utvikler interesse og respekt for hverandre og forstår verdien av likheter og ulikheter i et fellesskap

Personalet skal:

- Formidle fortellinger og skape rom for barnas opplevelser, samtaler, erfaringer og tanker om religion, livssyn, etikk og eksistensielle temaer
- Utforske og undre seg over eksistensielle, etiske, religiøse, livsynsmessige og filosofiske spørsmål sammen med barna
- Bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs eller livsynsmessig tilhørighet
- Gi barna kjennskap til og markere merkedager, høytider og tradisjoner i den kristne kulturarven og andre religioner og livssyn som er representert i barnehagen
- Samtale med barna om religiøse og kulturelle uttrykk og være bevisst på hvordan egen deltakelse kan støtte og utvide barnas tenkning
- Identifisere verdikonflikter i hverdagen, reflektere over verdiprioriteringer og holdninger og ha et bevisst forhold til hvordan disse kommer til uttrykk i arbeidet med barna

Barnehagen skal dokumentere progresjon ved bruk av:

- Kartlegging og observasjonsmateriale som; Alle med, MIO, TRAS og kontaktbarometer.
- Aktivitetsplaner med vurdering/evaluering (periodeplan)

Barnehagen skal oppbevare dokumentasjonen i ett år. Dokumentasjonen evalueres hver november/januar.

6. Etikk, religion og filosofi

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: <u>HVORFOR</u> skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: <u>HVORDAN</u> skal vi nå målene?
1-3 år	- Erfare at alle har rett til omsorg og trygghet ved å oppleve gode samspillsituasjoner med bevisste voksne - Gjennom temasamlinger få kjennskap og erfaringer til mangfoldet i samfunnet - Erfare voksne som undrer seg sammen med barna - Oppleve inkludering av barn og voksne i barnehagen uavhengig av kjønn, alder og etnisitet	Voksne må legge til rette for: - Gode dialoger rundt ulike tradisjoner, familiesituasjoner og levesett - Samlingsstunder med fokus rundt temaer som omhandler ulike tradisjoner, levesett og etikk - Åpenhet og gode holdninger rundt likeverd, likestilling, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og seksuell orientering (rosa kompetanse – les mer på nettside: https://www.foreningenfri.no/rosa-kompetanse/om-rosa-kompetanse-rk/) - Smågrupper og samlinger ved fokus på et flerkulturelt mangfold - Bevissthet, åpenhet og inkludering av flerkulturelle familier på avdelingen i hverdagen (eks, flagg, lage familiehus, o.l) En begynnende etisk forståelse ved: - Å gi barna veiledning og erfaring om hva som er rett og galt - At barna lærer å dele med andre - At barna lærer å vente på tur - At barna lærer om utfall av egne handlinger - At barna lærer om gode og vonde følelser, og at de møter voksne som lytter til barnas behov
3-4 år	- Få kjennskap og erfaringer ved at alle mennesker er ulike, og kommer fra hjem med ulike levesett og tradisjoner - Tilegne seg kjennskap til ulike religiøse høytider og tradisjoner	

6. Etikk, religion og filosofi

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: HVORFOR skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: HVORDAN skal vi nå målene?
4-6 år	- Forstå grunnleggende normer og verdier i det norske samfunnet - Undre seg og utforske filosofiske spørsmål - Ha respekt for hverandre, og at vi er ulike (unike), og at det er viktig for gruppa - Vite og respektere at det finnes mange ulike måter å tenke, tro og leve - Være inkluderende med andre barn - Vite om rett og galt, løgn og sannhet - Vite om fødsel og død - Få erfaringer med ulike religiøse tradisjoner og høytider - Vite at alle har like stor verdi og rett til å bli hørt - Få kjennskap til det flerkulturelle og vite at Norge er en del av vår verden	Voksne må legge til rette for: - Gode dialoger rundt ulike tradisjoner, familiesituasjoner og levesett - Samlingsstunder med fokus rundt temaer som omhandler ulike tradisjoner, levesett og etikk - Åpenhet og gode holdninger rundt likeverd, likestilling, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og seksuell orientering (rosa kompetanse – les mer på nettside: https://www.foreningenfri.no/rosa-kompetanse/om-rosa-kompetanse-rk/) - Smågrupper og samlinger ved fokus på et flerkulturelt mangfold - Bevissthet, åpenhet og inkludering av flerkulturelle familier på avdelingen i hverdagen (eks, flagg, lage familiehus, o.l) En begynnende etisk forståelse ved: - Å gi barna veiledning og erfaring om hva som er rett og galt - At barna lærer å dele med andre - At barna lærer å vente på tur - At barna lærer om utfall av egne handlinger - At barna lærer om gode og vonde følelser, og at de møter voksne som lytter til barnas behov
5-6 år	- Forstå og reflektere over grunnleggende normer og verdier i det norske samfunnet - Vise toleranse for ulikhet for alle uavhengig av kjønn, seksualitet, religion, etnisitet og levesett	

HVA:

HVA sier rammeplanen at barna skal få kjennskap til?

Gjennom arbeid med nærmiljø og samfunn skal barnehagen bidra til at barna:

- Oppmuntres til å medvirke i egen hverdag og utvikler tillit til deltakelse i samfunnet
- Erfarer at alle får utfordringer og like muligheter til deltakelse
- Utforsker ulike landskap, blir kjent med institusjoner og steder i nærmiljøet og lærer å orientere seg og ferdes trygt
- Blir kjent med lokalhistorie og lokale tradisjoner
- Blir kjent med ulike tradisjoner, levesett og familieformer
- Blir kjent med at samene er Norges urfolk, og får kjennskap til samisk kultur
- Får kjennskap til nasjonale minoriteter

Personalet skal:

- Sørge for at barna erfarer at deres valg og handlinger kan påvirke situasjonen både for dem selv og for andre
- Introdusere barna for personer, steder og samfunnsinstitusjoner i nærmiljøet for å skape tilhørighet og hjelpe barna med å orientere seg og ferdes trygt
- Gi barna like muligheter, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotypier og rasisme
- Gi barna forståelse av at samfunnet er i endring, og at de inngår i en historisk, nåtidig og fremtidig sammenheng
- Gjøre barna kjent med samisk kultur og levesett og knytte det samiske perspektivet til merkedager og hverdagsliv, kunst og kultur og mattradisjoner
- Gi barna begynnende kjennskap til betydningen av menneskerettighetene, spesielt barnekonvensjonen

Barnehagen skal dokumentere progresjon ved bruk av:

- Kartlegging og observasjonsmateriale som; Alle med, MIO, TRAS og kontaktbarometer.
- Aktivitetsplaner med vurdering/evaluering (periodeplan)

Barnehagen skal oppbevare dokumentasjonen i ett år. Dokumentasjonen evalueres hver november/januar.

7. Nærmiljø og samfunn

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: <u>HVORFOR</u> skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: <u>HVORDAN</u> skal vi nå målene?
1-3 år	- Få erfaring med turer i nærmiljøet gjennom å besøke ulike instanser og steder - Få erfaring med hvilke dyr som bor på en bondegården, samt dyras behov for mat og stell - Vise en begynnende empati for dyr og mennesker - Vise ulike sterke følelser som sinne, engstelse og frustrasjon Observere andre barns lek - Skape interesse i det andre barn gjør og imiterer dem i lek - Ha begynnende ferdigheter i det å dele med andre barn - Oppleve felleskap og øve på å være en del av en gruppe - Få kjennskap til "stopp – regelen" og øve på å bruke den. - Få en begynnende kjennskap til samene og samisk kultur - Få et begynnende innblikk i barnekonvensjonen	Voksne skal legge til rette for: - Opplevelser og turer i nærmiljøet som blant annet skogen vår, lekeplasser, lavvo, biblioteket i Fetsund, Fet Eika Arena, Lensene, Fetsund sentrum - Turer til Sørums Gård, Hjorteparken - Friluftsliv hvor barna opplever glede over å ferdes i naturen og hva den har å by på - Kreative prosesser i naturen - At barna får erfare brannøvelser og samlinger med brannvern tema - At barn møter voksne som hjelper dem til å sette ord på følelser og tanker - At barn får erfaringer med hva som er rett og galt ovenfor levende vesener - Å gi barna veiledning og verktøy slik at barna kan regulere følelser, si stopp og hjelpe andre. - Samlingsstunder med fokus på minoritetsfamilier, ulike familie og levested og funksjonshemninger (eks, filmer fra forut og NRK super - "Bli med heim", "Sånn er jeg og sånn er det".) - Smågrupper med fokus på det å være en del av en gruppe, øve på sosial kompetanse, fellesskap og tilhørighet
3-4 år	- Få kjennskap til ulike hjelpetjenester som brannvesen, politi og helsevesen - Bli kjent med hjemstedet sitt gjennom å gå turer og besøke nærområdet - Få erfaringer med "stopp- regelen" og øve på å lytte når et annet barn sier stopp Sette ord på ulike sterke følelser som sinne, engstelse og frustrasjon	

7. Nærmiljø og samfunn

PROGRESJONSTRAPP

7- FAGOMRÅDER

HVEM	KUNNSKAP OG FERDIGHETSMÅL: HVORFOR skal vi gjøre dette? Hva er målet? Det pedagogiske arbeidet på avdeling skal tilrettelegges slik at barna har progresjon mot (å):	TILTAK: HVORDAN skal vi nå målene?
4-6 år	- Vise empati for barn og voksne - Ved hjelp av voksenstøtte kunne løse konflikter gjennom forhandling, empati, samtaler og forståelse - Ved hjelp av voksenstøtte kunne øve på å regulere seg ved sterke følelser som sinne, engstelse og frustrasjon - Forstå at handlinger har konsekvenser - Kunne noe om hva mobbing, diskriminering og rettferdighet er - Bruke «stopp-regelen» aktivt både for seg selv, og til hjelp for andre - Kunne være del av en gruppe og føle tilhørighet - Fortelle om sine meninger (medvirke) - Kunne snakke om steder i nærområdet, vite hvor de er og navngi de - Kjenne til ulike levesett, familier og tradisjoner - Kjenne til samene og samisk kultur - Kjenne til barnekonvensjonen - Vite om seksualitet og kjønn	Voksne skal legge til rette for: - Opplevelser og turer i nærmiljøet som blant annet skogen vår, lekeplasser, lavvo, biblioteket i Fetsund, Fet Eika Arena, Lensene, Fetsund sentrum - Turer til Sørum Gård, Hjorteparken - Friluftstuke hvor barna opplever glede over å ferdes i naturen og hva den har å by på - Kreative prosesser i naturen - At barna får erfare brannøvelser og samlinger med brannverntema - At barn møter voksne som hjelper dem til å sette ord på følelser og tanker - At barn får erfaringer med hva som er rett og galt ovenfor levende vesener - Å gi barna veiledning og verktøy slik at barna kan regulere følelser, si stopp og hjelpe andre. - Samlingsstunder med fokus på minoritetsfamilier, ulike familie og levesett og funksjonshemninger (eks, filmer fra forut og nrk super - "Bli med heim", "Sånn er jeg og sånn er det".) - Smågrupper med fokus på det å være en del av en gruppe, øve på sosial kompetanse, fellesskap og tilhørighet - Å fokusere på den samiske nasjonaldagen gjennom samlingsstund
5-6 år	- Forstå konsekvenser av sine handlinger - Kunne regulere seg i sterke følelser som sinne, engstelse og frustrasjon - Kunne være sosialt aktiv uten å trykke andre ned - Kunne inkludere andre barn på en positiv måte - Tåle og akseptere at ikke alltid egne ønsker blir oppfylt - Kunne løse mindre konflikter gjennom forhandling, empati, samtaler og forståelse - Kunne kjenne igjen erting og mobbing - Kjenne til begrepene likestilling og diskriminering - Ha begynnende forståelse av menneskerettigheter (Barnekonvensjonen)	

Avdeling
Dato:
Ansvarlig:

DIDAKTISK PLAN

For progresjonstrapp og kjennetegn på god voksen praksis

Dato for gjennomført aktivitet:
Eventuelle tilleggsinformasjoner:

Rammer	Hvem:	
	Alder:	
	Antall barn:	
	Hvor:	
Aktivitet:		
Hvilket fagområde:		
Kunnskap og ferdighetsmål: Hvorfor skal vi gjøre dette? Hva er målet?		
Tiltak: Hvordan skal vi nå målene?		
Kjennetegn på god voksenpraksis	Område:	
	Dette skal jeg øve meg på:	

Avdeling

Dato:

Ansvarlig:

DIDAKTISK PLAN

Evaluering av aktivitet og refleksjon av egen praksis

Dato for gjennomført aktivitet:

Eventuelle tilleggsinformasjoner:

Evaluering av aktivitet		
Aktivitet		
Mestret barna målene innenfor sitt alderstrinn?		
Eventuelle funn jeg har gjort meg i aktiviteten:		
Hvilke alderstrinn kan jeg ta utgangspunkt i til neste aktivitet?		
Refleksjon av egen praksis		
Resultat av god voksenpraksis	På hvilken måte mestret jeg å gjennomføre de målene jeg satte for min voksenpraksis?	
	Hva ønsker jeg å ta med meg videre til neste gang?	
	Hvilket område skal jeg fokusere på neste gang?	

Referanseliste

- Alle med (2015). Hentet fra: <http://allemed.infovestforlag.no/logg-inn>
- Davidsen, H., S, Løge, I., K., Lunde, O., Reikerås, E. & Dalvang, T. (2008). *Mio: Matematikken – Individet, Omgivelsene, observasjonsark*. Forlag: Aschehoug forlag.
- EYMSC (2006). Hentet fra: <https://avd.ebarnehage.no/meldinger.aspx>
- FN Barnekonvensjonen (1989). Hentet fra: <https://barneombudet.no/for-voksne/barnekonvensjonen/hele-barnekonvensjonen/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <http://www.udir.no/>
- Stadped (2014). Tras. Hentet fra: <http://tras.infovestforlag.no/logg-inn>